



Vlaams
Parlement

ingediend op **1640** (2017-2018) – Nr. 2
10 juli 2018 (2017-2018)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening,
Energie en Dierenwelzijn
uitgebracht door Jelle Engelbosch

over het analyse- en adviesrapport
'Dierenwelzijn in de Vlaamse slachthuizen in 2017'
van de onderzoeksgroep Dier & Welzijn

Samenstelling van de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn:

Voorzitter: Tinne Rombouts.

Vaste leden:

Piet De Bruyn, Andries Gryffroy, Bart Nevens, Axel Ronse, Ludo Van Campenhout, Wilfried Vandaele;
Robrecht Bothuyne, Lode Ceyssens, Tinne Rombouts, Valerie Taeldeman;
Gweny De Vroe, Lydia Peeters;
Rob Beenders, Bruno Tobback;
Johan Danen.

Plaatsvervangers:

Jelle Engelbosch, Sofie Joosen, Jos Lantmeeters, Jan Peumans, Grete Remen, Sabine Vermeulen;
Sonja Claes, Jos De Meyer, Bart Dochy, Orry Van de Wauwer;
Mathias De Clercq, Willem-Frederik Schiltz;
Bert Moyaers, Els Robeyns;
Elisabeth Meuleman.

Toegevoegde leden:

Stefaan Sintobin;
Hermes Sanctorum-Vandevoorde.

INHOUD

1. Toelichting	4
2. Vragen en opmerkingen van de leden	6
2.1. Tussenkost van Jelle Engelbosch	6
2.2. Tussenkost van Bart Caron	6
2.3. Tussenkost van Bart Dochy	7
2.4. Tussenkost van Tinne Rombouts	7
3. Antwoorden	7
4. Aanvullende vragen en antwoorden	10
Bijlage: zie dossierpagina op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn hield op 27 juni 2018 een hoorzitting over de doorlichting van de slachthuizen door de onderzoeksgroep Dier & Welzijn, met de onderzoekers Jos Van Thielen en Bert Driessen. Deze hoorzitting volgde op een eerdere hoorzitting op 6 juni 2018 over hetzelfde rapport, met minister Ben Weyts en de Federatie van het Belgisch Vlees (FEBEV), waarop de onderzoekers niet aanwezig konden zijn (*Parl.St. VI.Parl.* 2017-18, nr. 1640/1).

De bij de toelichting gebruikte presentatie is terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlament.be.

1. Toelichting

Aanleiding

Bert Driessen zegt dat de onderzoekers in eerste instantie de drieëntwintig FEBEV-leden bezocht hebben omdat het onderzoek een uitvoering was van het convenant tussen de minister en FEBEV. Daarnaast heeft de dienst Dierenwelzijn geprobeerd om niet-leden te motiveren tot de audit. Ten gevolge daarvan hebben de onderzoekers nog vier runder- en kalverslachthuizen en vier pluimveeslachthuizen bezocht. Het onderzoek liep van september 2017 tot februari 2018.

Protocol

Dezelfde twee personen bezochten alle slachthuizen gedurende één dag zodat ze tijd hadden het volledige proces van lossen tot verbloeden te registreren. Dat gebeurde op basis van protocollen zoals het Welfare Quality Protocol dat door Belgische onderzoekers mee is ontwikkeld. De omgevingsparameters, waaronder nieuwe als piekgeluiden en licht, werden gemeten. De onderzoekers hebben doelbewust geopteerd voor geplande bezoeken omdat ze dan zeker waren dat er op de dag van het geplande bezoek geslacht werd en voldoende dieren geslacht werden. Dat vermeed ook onnodig tijdverlies bij het aanmelden aan de bedrijfspoort.

Bevindingen

Wat nodig is aan infrastructuur alsook de bevindingen zijn diersoortafhankelijk. Wat algemeen opviel bij het lossen en drijven naar de wachtruimte is het lawaai dat gemiddeld wel onder de norm van 85 decibel blijft. De onderzoekers focusten echter op piekgeluiden en het effect ervan op de dieren, waarbij duidelijk werd dat er heel wat geluiden zijn die de dieren storen. Ook aan de infrastructuur zijn verbeteringen mogelijk om het drijven van de dieren te vergemakkelijken. In sommige slachthuizen beperken de transporteurs zich tot het lossen van de dieren, het personeel begeleidt de dieren naar de wachtruimten. In andere slachthuizen begeleidt de transporteur de dieren tot de wachtruimte. Dat geeft ruimte voor discussie over verantwoordelijkheid. Omdat er soms wel iets misloopt, moet er een noodbedwelming voorhanden zijn.

De wachtruimtes voldoen aan de wettelijke eisen, hoewel er ook daar veel piekgeluiden zijn. Afleidingsmateriaal is verplicht in varkensopfokbedrijven, maar niet in slachthuizen. De onderzoekers hebben gemerkt dat het, waar het er toch is, toch grote voordelen biedt, dus pleiten ze voor een verplichting.

Voor het drijven naar de bedwelming valt er een onderscheid te maken tussen groeps- en kuddedieren. Runderen en schapen zijn kuddedieren waarbij de dieren het dominante dier volgen. Varkens zijn groepsdieren en moeten overeenkomstig geleid worden. Ze zijn moeilijk te motiveren om achter elkaar te gaan. Dat geeft problemen bij elektronarcose waarvoor dat noodzakelijk is. CO₂-

bedwelming heeft het voordeel dat de dieren in groep worden bedweld. Hoe dichter bij de slachtlijn, hoe meer geluiden van daar doorsijpelen. De onderzoekers stippen enkele verbeterpunten aan op het vlak van verlichting, textuur en kleurverschillen van vloer. Doorheen de hele keten speelt de kledij van de techniekers een rol. De kleur van de overalls en de laarzen mag de dieren niet afschrikken. Wit doet dat, bruin, blauw of groen niet. Ook in drijfmateriaal zijn er grote verschillen. Doorgaans is er, als de dieren op een goede manier begeleid worden, weinig materiaal nodig. Soms is het wel nodig. Dat is ook wel eens het gevolg van een niet-optimale infrastructuur. De onderzoekers denken dat er alternatieven zijn voor de elektrische prikkelaar en als die toch gebruikt wordt, dan enkel in uitzonderlijke gevallen.

Runderen worden gefixeerd in een box, kalveren in een twinbox. Varkens worden met een gondel in een put van vier tot zes meter diep gebracht, waar ze met CO₂ bedweld worden. Ofwel passeren ze via een restrainer om elektronarcose te ondergaan. Schapen en geiten worden manueel vastgehouden. Pluimvee wordt aan de poten opgehangen en op een transport gezet. Een of andere vorm van fixatie is nodig voor een goede bedwelming, maar sowieso veroorzaakt het stress.

Runderen worden uitsluitend bedweld met een penetrerend penschiettoestel. In nogal wat gevallen wordt er een tweede schot gegeven. Niet noodzakelijk omdat het dier niet goed bedweld was, maar omdat het personeel onzeker is bijvoorbeeld als het dier tonische en klonische krampen vertoont. Dergelijke krampen tonen echter net aan dat het dier goed bedweld is. Bij kalveren, schapen en geiten wordt het penetrerend penschiettoestel gebruikt. Bij varkens elektronarcose of CO₂, maar meer en meer CO₂. Bij pluimvee een waterbad voor elektronarcose of CO₂, met ook daar een verschuiving naar het laatste.

De onderzoekers adviseren dat de effectiviteit van de bedwelming meer systematisch wordt gecontroleerd en uitgebreider, niet alleen meteen na de bedwelming maar ook in andere fases, onder andere bij het uitbloeden. De parameters die moeten gecontroleerd worden, staan onder andere beschreven in EFSA-rapporten (EFSA: European Food Safety Authority).

Bij het optakelen van de dieren hebben de onderzoekers geen problemen gezien. Bij het kelen en verbloeden worden de regels strikt gevolgd.

Aanbevelingen

De omgevingsinvloeden in de slachthuizen zijn voor verbetering vatbaar: geluid, licht, vloertextuur, afleidingsmateriaal voor varkens. Vernevelen, dadelijk na het transport, zorgt ervoor dat de varkens afkoelen en tot rust komen, een tiental minuutjes volstaat. De meeste slachthuizen zijn uitgerust met camerasystemen. De kwestie is wat er gebeurt met die volcontinubeelden. Soms worden die automatisch geanalyseerd. Bij de huidige manier van analyseren zijn er toch wel wat bedenkingen te maken. Automatische beeldanalyse maakt het mogelijk dierenwelzijnsparameters zoals een voetlaesiescore automatisch te registreren. Er zijn al meer geavanceerde technieken, dus dat kan nog uitgebreid worden. Daarvoor is er echter eerst verder onderzoek nodig. Bij de bouw van nieuwe slachthuizen dient een adviescomité aanbevelingen te geven over ethologie, zodat de infrastructuur aangepast is aan het diergedrag.

Wat het personeel betreft, moet de Animal Welfare Officer (AWO) onafhankelijk kunnen functioneren. Hij is best in dienst van het slachthuis zelf zodat hij altijd aanwezig is. De onderzoeksgroep geeft al enkele jaren de opleiding en heeft in die tijd heel wat evolutie gezien. Het is noodzakelijk dat een AWO na het behalen van het getuigschrift opleidingen blijft volgen. Dat geldt trouwens ook voor het

andere personeel. Omgaan met dieren vergt vakbekwaamheid. Opleidingen hebben maar een kortetermijneffect, dus moeten ze geregeld herhaald worden. Ook transporteurs volgen best geregeld opleidingen. Daarnaast is er een duidelijke taakafbakening nodig zodat iedereen weet wie wat doet in het slachthuis.

Bij het slachtproces kan de controle op de effectiviteit van de bedwelming beter door die frequenter toe te passen en te registreren. Voor de onderzoekers is rituele slacht, dus onverdoofd slachten, qua dierenwelzijn onaanvaardbaar. Een honderd procent sluitende bedwelmingstechniek bestaat vooralsnog niet. Verder onderzoek is dus nodig. De onderzoekers achten een kenniscentrum nodig. Ze stellen voorts vragen bij de noodzaak van lange diertransporten, soms gaan dieren van het westen van het land naar slachthuizen in het oosten en omgekeerd. De vraag is of dat noodzakelijk is. Zeker in het oosten van het land is er een klein extra slachthuis nodig om te vermijden dat de dieren te ver vervoerd moeten worden. De algemene conclusie is drieledig. Vooreerst vragen de onderzoekers te stimuleren dat de aanbevelingen in alle slachthuizen toegepast worden. Voorts stellen ze voor de expertise te bundelen in een kenniscentrum. Tot slot zien ze een behoefte aan opleidingen op alle terreinen.

2. Vragen en opmerkingen van de leden

2.1. Tussenkoms van Jelle Engelbosch

Jelle Engelbosch vraagt of het feit dat het bezoek aangekondigd was, de resultaten beïnvloed heeft. Het rapport geeft algemene bevindingen en conclusies. Loopt het in sommige slachthuizen meer mis dan in andere?

Hij benadrukt het belang van de ethologische aspecten en informeert of het zien van een ander dood dier stress veroorzaakt. Is er een wettelijk kader nodig voor de ethologische adviescommissie bij de bouw van slachthuizen? Moet dat bijvoorbeeld opgenomen worden in de milieuvergunning? Is het mogelijk de normen van bestaande slachthuizen te verstrengen zodat ze gedwongen worden tot infrastructurele aanpassingen?

Is de aanbeveling van bijkomende opleidingen inzake dierenwelzijn geïnspireerd op vaststellingen? Of is dat gewoon een algemene conclusie?

Hoe zien de onderzoekers de betere controle van de bedwelming? Moet elk dier gecontroleerd worden of volstaan steekproeven? Hij heeft gehoord dat CO₂-bedwelming dieronvriendelijk is. Varkens worden in een put neergelaten met een lift waar ze gewoon stikken. Op filmpjes heeft hij gezien dat de dieren er agressief op reageren. Zijn er geen betere methodes, eventueel met een ander gasmengsel? Als het inderdaad verstikking is, is het zaak ervan af te geraken. Het verontrust hem dan ook dat de onderzoekers zeggen dat de methode in opgang is.

2.2. Tussenkoms van Bart Caron

Bart Caron vraagt of de bevindingen te generaliseren zijn nu slachthuizen enkel vrijwillig deelnamen aan het onderzoek. Of is dit een onderzoek van de betere leerlingen? De aanbevelingen uitvoeren betekent heel wat werk. Welk statuut kan de AWO de meeste vrijheid van handelen garanderen? Kunnen de onderzoekers iets meer zeggen over de pluimveeslachthuizen? Zou die sector ook eens niet grondiger moeten worden doorgelicht? In welke mate dekken de afspraken van het convenant tussen de minister en FEBEV de aanbevelingen van de onderzoekers voor de sector?

2.3. Tussenkomsst van Bart Dochy

Bart Dochy vraagt waar de taak van de transporteur volgens de onderzoekers ophoudt. De korte keten houdt in dat alles op het bedrijf gebeurt, enkel voor het slachten moeten de dieren het bedrijf nog verlaten. Zijn de onderzoekers betrokken bij de ontwikkeling van mobiele slachthuizen? Wat is hun visie daarop?

2.4. Tussenkomsst van Tinne Rombouts

Tinne Rombouts denkt dat een betere opleiding het aantal tweede schoten kan verminderen. Is een tweede bedwelming een probleem voor het welzijn van het dier? Of is het sowieso beter bij twijfel dat tweede schot te geven? Voorts informeert ze wie een onderzoek naar betere bedwelmingstechnieken kan uitvoeren. Worden de best beschikbare technieken per diersoort nu al gebruikt? Hoe kan erover gewaakt worden dat dat het geval blijft?

Een beter zicht op de beschikbare opleidingen en een bundeling ervan kan allicht ook door een kenniscentrum verzekerd worden. Welke taken zien zij voor het kenniscentrum? Dierenwelzijnsinspecteurs hebben geen AWO-opleiding gevolgd. Volgens de minister worden ze zelfs beter opgeleid, daarbij zouden wel bepaalde facetten van de AWO-opleiding aan bod komen. Vinden de onderzoekers het nodig dat de AWO's en de inspecteurs dezelfde opleiding krijgen?

3. Antwoorden

Jos Van Thielen denkt dat de aankondiging van het bezoek slechts een minimale invloed heeft gehad op de resultaten omdat de onderzoekers de interactie mens-dier bekeken hebben. Als het dier een onverwachte actie stelt, reageert het personeelslid op een manier die het niet kan spelen. Daarbij hebben de onderzoekers vastgesteld dat ze na een half uur deel van het meubilair werden. Het personeel verviel dan in zijn normale rol. Het was vooraf op de hoogte gebracht dat de onderzoekers foto's zouden nemen en filmen. Als de onderzoekers onverwacht langskwamen, zouden ze te vaak van een kale reis thuisgekomen zijn: ze zouden niet binnengeraakt zijn; er zou die dag niet geslacht zijn enzovoort. De eerste dieren komen om twee uur 's nachts aan, dat uur belemmert onaangekondigd langskomen nog meer.

Naast het algemene rapport, kreeg elk slachthuis in een apart verslag gedetailleerde gepersonaliseerde aanbevelingen. Wie het slachthuis zelf niet kent, heeft daar niets aan. Een tweede reden is dat de slachthuizen gevraagd werd open kaart te spelen opdat ze effectieve verbeterpunten zouden krijgen. Als die details deel zouden uitmaken van het algemene openbare rapport, zouden de onderzoekers de achterkamertjes niet te zien gekregen hebben. Het is aan de inspectie om fouten vast te stellen. De onderzoekers wilden het dierenwelzijn verbeteren door het een kerntaak van het managementcomité te maken. De individuele aanbevelingen geheimhouden, was daar de beste werkwijze voor.

Bert Driessen zegt dat een levend dier een bedwelmd of een dood dier in een ongewone houding, liggend of opgetakeld, als abnormaal ervaart. Dat moet dus uitgesloten worden, iets wat de Europese verordening nr. 1099 trouwens oplegt. Hij denkt dat de bewindvoerders best richtlijnen uitvaardigen over de ethologische commissie, onder andere welke organisaties voor lidmaatschap in aanmerking komen. Hij denkt dat daar een wet voor nodig is. Infrastructurele aanpassingen aan bestaande slachthuizen zijn zeker mogelijk. De onderzoekers hebben heel wat kleine goedkope aanpassingen met grote effecten gesuggereerd: een extra lamp hangen, een vloerrooster in een andere kleur schilderen enzovoort. Uiteraard zijn er andere die wel veel geld kosten, bijvoorbeeld automatische drijfsystemen. *Jos Van Thielen* zegt dat ook de manier van omgang

met de dieren aangepast moet worden aan infrastructuurbependingen. Ook over die omgang heeft elk slachthuis advies gekregen.

Gewoon door op de juiste plaats te staan, kan het personeel de dieren drijven, aldus *Bert Driessen*, wat drijfmateriaal doorgaans overbodig maakt. Uit hun observaties leiden de onderzoekers af dat die kennis te weinig verspreid is. De vakgroep heeft ook gemerkt hoe groot de impact is van zijn opleidingen, onder meer bij de medewerkers van het slachthuis in Tiel. Kortom, de onderzoekers hebben ter plaatse gezien dat opleiding nuttig is, maar leiden dat ook af uit hun eigen ervaringen.

De controle op de bedwelming gebeurt volgens de onderzoekers best steekproefsgewijs. Het ideale aantal kan berekend worden volgens de formule uit een EFSA-rapport van 2013 die anders zijn naargelang de gecontroleerde reflex, bijvoorbeeld de corneareflex. Als de klonische krampen de indicator zijn, is de betrouwbaarheid veel kleiner en is het nodig meer dieren te controleren. Algemeen gesteld is het voldoende 5 percent van de dieren te controleren.

Er rijzen inderdaad vragen bij de CO₂-bedwelming. Anderzijds zijn er ook voordelen: de dieren kunnen in de gondel gebracht worden zonder veel stress. Het nadeel is de aversie. De vakgroep heeft een tiental jaar geleden onderzoek gedaan naar het beperken daarvan door het inmenen van zuurstof of stikstofgas. Argon komt niet in aanmerking door de kostprijs ervan. Al tientallen jaren wordt er wereldwijd gezocht naar andere technieken, maar de spreker heeft geen weet van een goed alternatief. Hij is het er helemaal mee eens dat er moet gezocht worden naar andere methoden.

Jos Van Thienen zegt dat de onderzoekers alle slachthuizen van de Vlaamse leden van FEBEV doorgelicht hebben. De overheid heeft de andere slachthuizen de mogelijkheid gegeven deel te nemen aan de audit. Alle kalverslachthuizen zijn daarop ingegaan, alsook vier grote pluimveeslachthuizen en een aantal herkauwerslachthuizen. Een aantal onder hen heeft dat gezien als een kans om hun werkwijze door te lichten, want van de onafhankelijken waren niet allen de beste leerlingen van de klas. Die extra vrijwilligers hebben dus zeker niet de eindresultaten in positieve zin beïnvloed, integendeel. De onderzoekers kregen door de vier grote pluimveeslachthuizen wel een goed beeld van die sector. Hij denkt wel dat alle nog niet-gecontroleerde slachthuizen toch ook beter een audit zouden doormaken zodat hun gewezen kan worden op verbeterpunten. Als mensen vlees blijven eten, zal slachten nodig blijven. In de omgang met levende dieren, kan er altijd iets misgaan. Het is zaak dat alle betrokkenen weten hoe ze dan moeten reageren. Een goede doorlichting zal de kans op een (grote) calamiteit verminderen.

Bert Driessen wijst op de specificiteit: in pluimveeslachthuizen worden ongeveer tienduizend kippen per uur geslacht. Bij runderslachthuizen zijn dat veertig tot honderdvijftig dieren. De snelheid heeft een grote impact. Zo is het bijna onmogelijk om bij tienduizend dieren per uur de effectiviteit van de bedwelming te controleren.

Een AWO moet de vrijheid hebben om ongedwongen en zonder angst voor represailles te handelen, aldus *Jos Van Thienen*. Anderzijds is het ook belangrijk dat hij of zij deel uitmaakt van het personeel. Grotere slachthuizen stellen zelfs een groep AWO's aan, met één verantwoordelijke, een hoofd-AWO. Daardoor ontstaat een cultuur om problemen te signaleren, oplossingen te suggereren en aan te pakken. Een zelfstandige of een overheidsbeambte zal zich beperken tot met de vinger wijzen. *Bert Driessen* kent AWO-consultants, maar die beperken hun taak doorgaans tot administratieve aspecten, wettelijke vereisten, documenten. Hoe zal hij ingrijpen als er iets voorvalt? Via de telefoon?

Jos Van Thielen zegt dat het onderzoek één onderdeel is van het convenant. Een aantal aanbevelingen staan ook in het convenant, onder andere de opleidingen en de camera's. De federatie zou best aan de minister een kader suggereren voor het gebruik van de beelden.

Op zich is er niets op tegen dat een transporteur een handje toesteeckt en de dieren tot in de wachtruimte helpt te drijven. Gezien de grootte van de slachthuizen en de diversiteit van de transporteurs, is het echter beter de taken duidelijker af te bakenen. Daarom stellen de onderzoekers voor om de transporteurs de dieren tot aan de wachtstal te laten brengen. Het drijven in de wachtstal zelf naar de hokken, is dan de taak van het personeel van het slachthuis. Belangrijker nog zijn goede afspraken tussen de transporteur en de drijver in de wachtstal. Wachtstallen hebben een wettelijk bepaalde maximum capaciteit per vierkante meter. Als de transporteur meer dieren brengt bij het lossen dan kunnen gestald worden in één wachthok, moeten er een aantal wachten en van de groep gescheiden worden, wat zeker voor groepsdieren als varkens stresserend is. Dat maakt ook nogmaals duidelijk hoe belangrijk het is dat wie omgaat met dieren de taal van die dieren kent, dus goed opgeleid is. Zo kan hij inspelen op signalen van die dieren zodat ze het gewenste gedrag stellen. Het effect van de opleiding van de betrokkenen in Tielt heeft hem duidelijk gemaakt dat die personen, waaronder enkele van Roemeense origine, niet van kwade wil waren, maar gewoon niet beter wisten.

Transporteurs moeten defensief en voorzichtig rijden opdat de dieren zo min mogelijk hinder ondervinden. Zo kan een dier achteraan een vrachtwagen op de derde verdieping een enorme middelpuntvliedende kracht ondergaan bij het te snel nemen van een rotonde. Daarnaast moeten ze ook het dier begrijpen onder meer om het lossen zo diervriendelijk mogelijk te maken. Ze moeten dus goed opgeleid worden. Daar is volgens de spreker nog een hele weg af te leggen.

Bert Driessen zegt dat zijn onderzoeksgroep een tiental jaren geleden betrokken was bij een studie van de universiteit van Wageningen over mobiele slachthuizen. De conclusie was dat het financieel niet interessant en praktisch niet doenbaar was. Er loopt nu een Vlaams project voor een mobiel slachthuis waarbij de onderzoeksgroep slechts zijdelings betrokken is. Voor pluimvee lijkt het hem allicht haalbaar, maar voor runderen niet. Dat de trailer hoger moet zijn, is nog betaalbaar. Vaak worden er echter per bedrijf maar enkele dieren geslacht, keurder en slachter moeten telkens aanwezig zijn, wat de werkingskosten onbetaalbaar maakt. Daarbij komt nog dat een klein slachthuis bijna even duur is als een grote vrachtwagen, wat het voor de spreker de betere optie maakt.

Het is problematischer voor het dierenwelzijn geen tweede schot toe te dienen als de bedwelming niet goed is dan er wel een tweede te geven bij een goede bedwelming. Hij acht zijn onderzoeksgroep zeker bekwaam om verder onderzoek te verrichten. Dat blijkt trouwens ook uit het feit dat er ook uit het buitenland meer en meer beroep gedaan wordt op hun kennis. Hij acht elektronarcose voor kalveren een betere techniek. Bepaalde slachthuizen tonen daar uit eigen beweging interesse voor. Aan elke techniek zijn er echter vooralsnog voor- en nadelen.

Jos Van Thielen zet het belang van herhaalde opleidingen in de verf door te verwijzen naar een uitspraak van Temple Grandin. Die zegt dat na drie maanden de aandacht voor en kennis van aspecten als dierenwelzijn afneemt. Ook de vakgroep heeft, door zijn geregelde bezoek aan slachthuizen, ervaren dat ook wie een basisopleiding gehad heeft zo nu en dan een opfrissing nodig heeft. Dat hoeft niet altijd te gebeuren in een opleidingsinstelling, ook de AWO kan, op basis van beelden en wat hij zag, een en ander bijsturen. Dierenwelzijnsinspecteurs hebben de AWO-opleiding van de onderzoeksgroep niet gevolgd, maar wat hun

opleiding in houdt, weet hij niet. Slachthuizen tonen zich soms wel wat verontrust over de mate waarin de controleurs dezelfde normen hanteren als zij in de AWO-opleiding, die gebaseerd is op de wetenschap, aangeleerd krijgen. Daarom lijkt het de onderzoekers belangrijk dat er besproken wordt hoe inspecteurs de zaken interpreteren, bijvoorbeeld welke parameters gecontroleerd worden na bedwelming. Slachthuizen moeten weten welk gedrag goed is en voor welke handelingen ze in problemen komen. Een betere afstemming is dus nodig.

Bert Driessen denkt dat het kenniscentrum vooreerst de bestaande kennis, dus ook op ethologisch vlak, moet bundelen. Het personeel, een of twee personen, moet continu beschikbaar zijn voor vragen van slachthuizen. Als de inspectie problemen vaststelt, moet het centrum in staat zijn het slachthuis advies te geven over verbeteringen.

4. Aanvullende vragen en antwoorden

Jelle Engelbosch vindt het niet kunnen dat enkel CO₂ mogelijk is omdat andere stoffen te duur zijn, want dan gaat het economische belang en de snelheid van het slachten voor op het dierenwelzijn. Het klopt dat de dieren in groep geen stress ervaren als ze in de put neergelaten worden, maar daarna verstikken ze in groep. Bij elektronarcose zijn de dieren ook in groep op de laatste paar meter na waarna ze onmiddellijk verdoofd worden. Dat lijkt hem dan toch nog net iets diervriendelijker.

Ook *Bart Caron* is benieuwd naar het antwoord op de vraag van Jelle Engelbosch. Hij denkt dat transport nog heel wat diervriendelijker kan, onder meer via een betere opleiding van de transporteurs. Vinden de onderzoekers dat ook?

Bart Dochy leidt uit de woorden van de onderzoekers de goede wil bij de slachthuizen af. Heel wat fouten zijn te wijten aan een gebrek aan kennis en communicatie. Heel wat werknemers zijn van buitenlandse origine, misschien speelt er ook een taalbarrière. Hij heeft wat schrik dat een bijkomende dienst met AWO's onder leiding van een hoofd-AWO een te grote overheadkost betekent en ziet meer in een goede opleiding en begeleiding van alle medewerkers. Dat neemt niet weg dat controle, ook van de beelden, nodig blijft.

Bert Driessen beaamt dat CO₂ gebruikt wordt omdat het een goedkoop industrieel gas is dat in grote hoeveelheden kan worden geleverd. Die bevoorradingszekerheid speelt zeker een rol. Op dit moment zijn er op dat vlak blijkbaar wel wat problemen. Het innemen van andere gassen zoals zuurstof of het verlagen van de concentratie CO₂ maakt de bedwelming minder diep en minder lang, waardoor het risico bestaat dat de dieren ontwaken. Het is zo dat de tendens is om de concentratie te verhogen, tot 92 percent, om ervoor te zorgen dat de bedwelming effectief is. Het innemen van zuurstof maakt de aversieperiode veel langer, maar minder uitgesproken. Bij zuivere CO₂ is de aversie dan weer uitgesproken maar korter. Dat zijn geen argumenten om het gas te blijven gebruiken, er moet gezocht worden naar alternatieven. Elektronarcose is niet beter dan CO₂ omdat de varkens net voor de bedwelming door de restrainer moeten. Dat vergt heel wat druk op de dieren. Bovendien komen er bij het gebruik van elektronarcose nogal wat puntbloedingen voor.

Jos Van Thielen beaamt dat de bekwaamheid en kennis over dierenwelzijn bij transporteurs en zelfs bij de schakel ervoor een heikel punt is. Welzijn kan maar gegarandeerd worden als zowel het landbouwbedrijf, de transporteur als het slachthuis op correcte wijze met de dieren omspringen. Als het dier tijdens het laden of het transport negatieve ervaringen meemaakte, dan zal het drijven in het slachthuis, ook al gebeurt het nog zo correct, problematisch zijn. Bepaalde slachthuizen hebben de transporteurs verplicht of gemotiveerd een opleiding te

volgen. Afgelopen winter hebben sommige slachthuizen zelfs hun varkensboeren een bijscholing en informatieavond aangeboden. Ook in landbouwbedrijven zijn er medewerkers die het Nederlands niet machtig zijn, wat het overbrengen van informatie bemoeilijkt.

De Europese richtlijn verplicht elk slachthuis om een AWO per zoveel slachtingen te hebben. De onderzoekers vinden het een goede evolutie dat slachthuizen zelf beslissen meerdere mensen de opleiding te laten volgen. Dat is dus geen bijkomende structuur. Belangrijker is dat het management de neuzen in dezelfde richting heeft, dan zullen de werknemers de omschakeling ook maken. In heel wat slachthuizen is dat ondertussen het geval.

Tinne ROMBOUTS,
voorzitter

Jelle ENGELBOSCH,
verslaggever